

האשליה על מתינות החיזבאללה

שמעון שפירא

מאי 2010

במאי 2010 גילה ג'ון ברנן, יועצו של הנשיא אובמה לביטחון פנים וללוחמה בטרור, כי הממשל מחפש דרכים לחיזוק "גורמים מתונים" בתוך ארגון חיזבאללה, שכן ארגון זה, הוא הסביר, אינו עוד "ארגון טרור טהור" והוא הופך לחלק מן המבנה הפוליטי של לבנון. העובדה שחיזבאללה הוא חלק ממנגנון הביטחון האיראני לא הטרידה משום מה את ברנן ולא השפיעה על ניתוח זה של מניעי הארגון.

לא הייתה זו הפעם הראשונה שברנן הביע את דעתו זו. ביולי 2008 הוא העלה את האפשרות להגדלת "חלקו של חיזבאללה במאבק הדמוקרטי המתנהל בלבנון". אף שהכיר בתמיכה המהותית של איראן בחיזבאללה, הוא המעיט בערך תפקידה של איראן בהחלטות המבצעיות שמקבלים מנהיגי הארגון. בעיני ברנן חיזבאללה הוא ארגון לבנוני אותנטי ועל וושינגטון לעודד את היטמעותו במערכת הפוליטית בלבנון.¹ עוד ציין כי מאז הפך חיזבאללה "לשחקן קבוע במערכת הפוליטית של לבנון", חלה "ירידה ניכרת במתקפות הטרור שיוזם הארגון". הגורם המרכזי מאחורי הצגת חיזבאללה כארגון בעל פוטנציאל למתינות, המבקש להשתלב במערכת השלטון בלבנון כמפלגה פוליטית נוספת, הוא הרצון להמעיט מהשפעתה של איראן על קבלת ההחלטות של חיזבאללה.

ברנן לא היה היחיד שלא הבין עד תום את תפקידה המרכזי של איראן בחיזבאללה. במחקר חשוב על איראן משנת 2009 של מכון ראנד נאמר, כי חיזבאללה "עושה מאמצים רבים להתרחק מן החסות האיראנית".²

אפילו מומחים ופוליטיקאים ישראלים ראו לפרקים בחיזבאללה ארגון המושפע בראש ובראשונה על ידי הזירה הלבנונית הפנימית. עוד צעד בכיוון זה הוא הרעיון שחיזבאללה צמח והתחזק עקב נוכחותה של ישראל על אדמת לבנון. לדוגמה, בריאיון לציון עשור לנסיגה מלבנון אמר שר הביטחון אהוד ברק: "חיזבאללה לא היה קיים כשנכנסנו; שהותנו שם הקימה אותו. חיזבאללה התחזק לא כתוצאה מיציאתנו מלבנון, אלא כתוצאה משהותנו על אדמתה".³ בקביעתו זו חיזק ברק את הטענה השגויה לפיה חיזבאללה הוקם בתגובה לכניסת ישראל ללבנון בשנת 1982.

לידתו של ארגון חיזבאללה

העובדות ההיסטוריות שונות לחלוטין. מיד לאחר הקמת הרפובליקה האסלאמית בשנת 1979, קיבלה איראן החלטה אסטרטגית לייצא את המהפכה האסלאמית למרחב הערבי והאסלאמי. לשם כך הטיל אייתוללה חומייני על אייתוללה עלי מונטזרי ליצור "מהפכה שנייה". הוקם מנגנון איראני מיוחד, מאויש באנשיו של מונטזרי, שתפקידו היה להקים ולתמוך בתנועות אסלאמיות בכל העולם האסלאמי והערבי, במטרה שתאמצנה את המודל האיראני של שלטון אסלאמי.⁴

לבנון נבחרה כיעד הראשון, וזאת לאור מצבה הפוליטי המעורער והאוכלוסייה השיעית הגדולה במדינה, ששמרה על קשרים עם איראן שנים רבות. בשנות השבעים הייתה לבנון כור ההיתוך של המנהיגות האיראנית המהפכנית הבכירה. כאן מצאו מנהיגיה מקלט וכאן התאמנו בנשק. מסריו המוקלטים של חומייני הופקו גם הם בלבנון ומשם נשלחו לכל רחבי איראן כדי להפיץ את תורתו של האימאם.⁵

שאיפתה של איראן להשתלט על תנועת אמל, התנועה השיעית הדומיננטית בלבנון עד 1982, נכשלה. אמל סירבה לקבל את עיקרון *Vali-e Faqih*, עיקרון יסוד של הרפובליקה האסלאמית המצווה על נאמנות דתית ופוליטית למנהיג איראן. אמל סירבה, שכן ראתה את עצמה בראש ובראשונה כתנועה לבנונית נאמנה ללבנון. האיראנים חיפשו תנועה שיעית חדשה שתהיה נאמנה לאיראן.

לאחר שאיראן נכשלה בניסיונותיה להשתלט על אמל, החליטה טהרן להקים תנועה שיעית שתהווה חלופה לאמל ושתייצג נאמנה את שאיפותיה של איראן בלבנון. הקמת התנועה החדשה הוטלה על שגריר איראן בדמשק, עלי אכבאר מוחתשמי, לפני מלחמת לבנון הראשונה בקיץ 1982.⁶ מוחתשמי יצר את "מועצת לבנון", שהורכבה מנציגי ארגונים שיעים פרו-איראנים. הוא עמד בראש גוף זה עד לאיחודן של כל התנועות השיעיות בלבנון אשר התנגדו לאמל או התנתקו ממנה, ואז יצר את חיזבאללה.⁷

איראן ניצלה את הוואקום השלטוני בלבנון בעקבות מלחמת 1982 ושלחה ללבנון כוח משימה שמנה כ-1,500 מדריכים ולוחמים של משמרות המהפכה. תפקידם היה לאמן את ראשוני חיזבאללה, לייעץ להם ולסייע בהקמת מוסדות התנועה החדשה, שמרכזה היה בבעל-בק. המנהיג השני של חיזבאללה, עבאס מוסאווי, השתתף בקורס הראשון של משמרות המהפכה בלבנון.

אין ספק כי מלחמת לבנון הראשונה, כמו גם כניסת הכוח הרב-לאומי שהיה מורכב מיחידות צבא של ארה"ב, בריטניה, צרפת ואיטליה, היו "סדין אדום" עבור החיזבאללה והאיצו את ההתחזקות הצבאית של הארגון. זאת ועוד, הכיבוש הישראלי המתמשך של דרום לבנון (1982-2000) שימן את גלגלי המהפכה האסלאמית של חיזבאללה והוביל להתעצמותו הצבאית, הפוליטית והחברתית. המדינה הלבנונית לא הצליחה להטיל את מרותה על השיעים בדרום לבנון, בפקעא ובדרום ביירות. ארגון חיזבאללה הפקיע את המונופול על השימוש בכוח, מרכיב חשוב בריבונותה של מדינה, מידי ממשלת לבנון.

המיליציה של חיזבאללה בראשותו של חסן נסראללה חזקה לאין ערוך מצבא לבנון בהנהגתו של נשיא לבנון, ומערכת המוסדות האזרחיים שבנה הארגון מספקת תשובות יעילות יותר לצורכי האוכלוסייה מאלה שמספקת ממשלת לבנון. השכר החודשי של עובד במנגנון האזרחי של חיזבאללה בשנת 2002 נע בין 600 ל-800 דולר, בעוד ששכרם של עובדי המערכת הממשלתית לא עלה על 500 דולר בחודש.⁸

חיזבאללה וכישלון המדינה הלבנונית

חיזבאללה אינו ארגון לבנוני לאומי, כפי שטוענים לא אחת במערב, אף שהוא מיוצג בפרלמנט הלבנוני הודות לאישור מיוחד שניתן לארגון על ידי מנהיג איראן, אייתוללה עלי חמינאי, בשנת 1992.⁹ התנועה מיוצגת בממשלת לבנון מאז 2005, לאחר יציאתם של כוחות סוריה מלבנון. נסראללה פועל בלבנון כשליחו האישי של חמינאי. הוא ואנשיו אינם נאמנים לנשיא לבנון או לממשלת לבנון אלא למנהיג איראן, שהוא ה-*Marja-e Taqlid* (מודל החיקוי), ה-*Vali-e Faqih* - הוא מתווה הדרך ומנהיג חיזבאללה כפוף אליו הלכתית ופוליטית.

הנאמנות של נסראללה למנהיג איראן אינה דתית טהורה והיא שונה לחלוטין מן הסמכות של האפיפיור כלפי מאמיניו. היא כוללת כפיפות פוליטית על כל המשתמע מכך. ואכן, במאסר 2007 הודה סגנו של נסראללה, נעים קאסם, בריאיון בטלוויזיה האיראנית בשפה הערבית, *אלכוותר*, כי חיזבאללה נדרש לקבל אישור למבצעיו מן ההנהגה האיראנית העליונה.¹⁰

על כן יש לראות בכוחו הצבאי של חיזבאללה, שהוא חזק מכל כוח צבאי של תנועה פוליטית אחרת בעולם ואף מכוחן של מדינות ריבוניות רבות, את זרועה הארוכה של איראן, כפי שאמר שר ההגנה של ארה"ב לשעבר, ויליאם גייטס. מאז 2006 והתעצמות הברית הצבאית בין איראן לסוריה, שהגבירה עוד את העוצמה הצבאית של חיזבאללה, נראה שגם נשיא סוריה מתייחס לחיזבאללה כאל זרועו הארוכה בלבנון. הקשר המיוחד שנרקם בין סוריה ואיראן עם חיזבאללה, על חשבונה של המדינה הלבנונית הכושלת שוויתרה על ריבונותה, הופכת את חיזבאללה לשליט האמתי של לבנון. זהו רק עניין של זמן עד שיבשיל תהליך זה לכדי החלטתו של חיזבאללה לתרגם את כוחו הדמוגרפי למטבע פוליטי ולהקים את הרפובליקה האסלאמית של לבנון.

הסיכון שבהבנה מוטעית של חיזבאללה

הבנה מוטעית של מהותו הפוליטית של חיזבאללה עלולה להוביל לשגיאות מדיניות. בשנת 2000 הייתה מקובלת בישראל הדעה כי אם תיסוג ישראל מלבנון נסיגה חד-צדדית, יאבד ארגון חיזבאללה את המוטיבציה להמשך הלחימה ויהפוך למפלגה פוליטית נאמנה למדינה הלבנונית, ללא כוח מזוין. אך דווקא לאחר הנסיגה הישראלית החל חיזבאללה בהתחמשות מואצת בטיילים, בכללם טילים איראניים ארוכי טווח, שחלקם הופעל בסופו של דבר במלחמת לבנון השנייה בשנת 2006.

יש בין הפרשנים שניסו לזהות מגמות מתונות בחיזבאללה, כשהם מבחינים הבחנה מוטעית בין "הזרוע הצבאית" ל"זרוע הפוליטית" של הארגון. ממשלת בריטניה פרסמה את ההבחנה הזאת בין הזרועות השונות של חיזבאללה בראשית שנת 2009. כפי שציין המומחה לענייני המזרח התיכון, טוני בדראן, זוהי הבחנה מוטעית.¹¹ הוא מציין, כי סגנו של נסראללה, נעים קאסם, אמר אשתקד ללוס אנג'לס טיימס כי מנהיגות חיזבאללה שולטת הן בפעילות הארגון בתחום הרווחה והן בפעילות הג'יהאד: "אותה מנהיגות המכוונת את העבודה הפרלמנטרית והממשלתית מנהיגה גם את פעולות הג'יהאד". במלים אחרות, חיזבאללה הוא ארגון ממורכז מאד.¹²

היום האמירה, שיש בחיזבאללה גורמים מתונים שהתרחקו מן הטרור, עלולה להוביל את הדרגים המדיניים במערב להתעלם מן האיום הישיר של החיזבאללה על האוכלוסייה האזרחית בישראל בפקודת נותני חסותו האיראנים. ב-20 במאי 2010 התרברבו מקורות צבאיים של החיזבאללה בריאיון לעיתון הכוויית *al-Rai* כי ישראל תופצץ מדי יום ב-15 טונות חומרי נפץ אם תפרוץ עוד מלחמה.¹³ זאת ועוד, התפיסה לפיה לחיזבאללה יש מערכת קבלת החלטות עצמאית המשרתת את האינטרסים של חיזבאללה ללא קשר הכרחי לאיראן וללא קבלת תכתיבים מאיראן שגויה לחלוטין. תפיסה זו גורסת גם כי במקרה של תקיפה ישראלית או אמריקנית על מתקני הגרעין של איראן "ישקול חיזבאללה את אינטרסיו הוא" ולא יגיב בהכרח בירי טילים על ישראל. זאת, כדי שלא לאפשר תגובה ישראלית שתפגע קשות בהישגיו של חיזבאללה בלבנון, כמו גם פגיעה קשה בתשתיות של המדינה הלבנונית.

הדעת נותנת כי תפיסה זו מתעלמת מהקשר המיוחד הקושר את חיזבאללה לאיראן, שנועד בראש ובראשונה לשרת מטרות איראניות בלבנון ומול ישראל. כל מערך הטיילים ארוכי הטווח ולטווח הבינוני נבנה כדי להרתיע את ישראל מלתקוף את מתקני הגרעין באיראן. אם תיכשל ההרתעה וישראל תתקוף באיראן, תינתן הפקודה להטיל את כל מערך הטיילים שבנתה איראן בלבנון לתוך שטח ישראל.

1. John Brennan, «The Conundrum of Iran: Strengthening Moderates without Acquiescing to Belligerence,» *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 618, July 2008.
2. Frederick Wherey et al., *Dangerous But Not Omnipotent: Exploring the Reach and Limitation of Iranian Power in the Middle East* (Rand, 2009). See also Steven Simon and Jonathan Stevenson, "Disarming Hezbollah," *Foreign Affairs* website, January 11, 2010.
3. *Yediot Ahronot* [Hebrew], May 7, 2010. Barak told *Newsweek* on July 18, 2006: "When we entered Lebanon...there was no Hezbollah. We were accepted with perfumed rice and flowers by the Shia in the south. It was our presence there that created Hezbollah." Quoted by Augustus Richard Norton, *Hezbollah: A Short History* (Princeton: Princeton University Press, 2007), p. 33.
4. Shimon Shapira, *Hizbullah between Iran and Lebanon* (Hakibbutz Hameuhad, 2000), p. 90.
5. For information about the Iranians who operated in Lebanon, see the first chapter in the important compendium, H.E. Chehabi, ed., *Distant Relations: Iran and Lebanon in the Last 500 Years* (Oxford: Centre for Lebanese Studies and I.B.Tauris, 2006).
6. Manal Lutfi, "Syria: Between Tehran and Hizbullah," *Asharq al-Awsat*, June 16, 2008.
7. Shapira, *op. cit.*, pp. 134-139.
8. Dima Danawi, *Hizbullah's Pulse: Into the Dilemma of the al-Shahid and Jihad al-Bina Foundations* (Beirut: 2002), p. 50, n. 30.
9. Naim Qassem, *Hizbullah: The Story from Within* (London: Saqi, 2005), p. 191.
10. http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/English/eng_n/pdf/hezbollah_e0407.pdf.
11. Tony Badran, "Hezbollah is Not the IRA," *Now Lebanon*, February 2, 2010.
12. This point is made in Michael Young, "A Foolish Quest in Hezbollahland," *Now Lebanon*, May 21, 2010.
13. "Hizbullah Sources: Israel Will Be Bombarded with 15 Tons of Explosives a Day in Case of War," *Naharnet*, May 20, 2010, <http://www.naharnet.com/domino/tn/NewsDesk.nsf/getstory?openform&C57030D6D391B08DC2257727004D2935>.